

THESE POOR CREATURES

Chinese prostitutie in San Francisco, 1875

Bachelor scriptie geschiedenis

Naam: Jannelies Pullen,

Studentnummer: 4161114

Onderwijsinstelling: Universiteit Utrecht

Opleiding: Geschiedenis

Vak: Geschiedenis Eindwerkstuk GE3V14054

Docent: Beerd Beukenhorst

Woordaaantal: 8526

Utrecht

20 januari 2017

In deze scriptie wordt gekeken naar de beeldvorming van tijdgenoten over Chinees Amerikaanse prostituees in San Francisco rond 1875, en hoe deze informatie gebruikt moet worden in de geschiedschrijving. Dit onderzoek begint met een korte toelichting over Chinese prostitutie in San Francisco door middel van boeken van historici George Takaki en Judy Yung. Vervolgens is er gekeken naar de beeldvorming van zeven tijdgenoten aan de hand van drie thema's: slavernij, ontsnappingsmogelijkheden en levensomstandigheden. De tijdgenoten weten met hun verhalen een tragisch beeld te schetsen van de prostituees. Als laatste bespreekt dit onderzoek hoe de geschiedenis van de Chinees Amerikaanse prostituees volgens 'History from below' moet worden weergegeven, waarom dit bemoeilijkt wordt door de overgeleverde bronnen en hoe de bronnen van buitenstaanders behandeld moeten worden. De juiste manier om deze bronnen van tijdgenoten te gebruiken is door de positie van de auteurs duidelijk in kaart te brengen, de bronnen met elkaar te vergelijken en de bronnen te vergelijken met andere soorten bronnen. De nadruk van dit onderzoek ligt voornamelijk op deze eerste twee punten.

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Opzet van het onderzoek	3
Theoretisch kader	4
Definities.....	5
Literatuur	6
Hoofdstuk 1: Een kort overzicht van de Chinese prostitutie in de VS in de 19^e eeuw	7
Een grote markt: scheve man/vrouw verhoudingen	7
Van meisje tot prostituee.....	9
Het leven als prostituee.....	9
Conclusie	10
Hoofdstuk 2: Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875?	11
De bronnen.....	11
Slavernij en prostitutie	12
Ontsnappen uit de prostitutie	14
Levensomstandigheden.....	17
Conclusie	18
Hoofdstuk 3: hoe moet de informatie van de tijdgenoten gebruikt worden in de geschiedschrijving?	19
History from below.....	19
Bron gebruik	20
De zeven primaire bronnen.....	22
Conclusie	25
Conclusie: Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinees Amerikaanse prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?	26
Bibliografie	29
Literatuurlijst	29
Primaire bronnen	30

Inleiding

'Prostitution ruins the body most harmfully.

Come ashore, the sooner the better.

My advice is to get hitched to a man, and don't ever forget, dear young lass:

It's no shame to have a decent meal with plain tea.

All in all—

You'd also gain a husband.

We've all witnessed the frequent raids of brothels in the Golden Gate;

You need not worry about these roughnecks once you live with a man.¹

Dit Chinese volksliedje moedigt Chinees Amerikaanse prostituees aan om hun werk neer te leggen, op zoek te gaan naar een man en hun eigen leven hiermee te verbeteren. Het leven als prostituee was namelijk erg zwaar en beschamend. Toch was dit werk eerder regel dan uitzondering voor veel Chinees Amerikaanse vrouwen in San Francisco tussen 1860 en 1875.² In San Francisco werkte in 1860 ongeveer 85 tot 97 procent van de Chinese vrouwen als prostituee, in 1870 was dit 71 tot 72 procent. Uit verschillende volkstellingen in de VS blijkt dat er weinig Chinese vrouwen in de VS waren; in 1860 waren er ongeveer 19 Chinese mannen voor elke Chinese vrouw in Californië. In 1870 waren dit er 12.³

Hoe kwam het dat zoveel van deze vrouwen in de prostitutie eindigden? Vragen als deze zijn bijna niet te beantwoorden door middel van primaire bronnen van de vrouwen zelf; de meesten van hen waren analfabeet en hebben geen dagboeken, brieven of andere bronnen achtergelaten. Er zijn wel primaire bronnen van tijdgenoten van deze prostituees. Deze informatie is echter niet objectief; de tijdgenoten hadden zo hun eigen ideeën over de prostituees die de informatie die wij nu hebben beïnvloeden. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken wat voor beeld de tijdgenoten vormden van de prostituees zodat wij weten hoe

---

¹ M.K. Hom, *Songs Of Gold Mountain: Cantonese Rhymes From San Francisco Chinatown* (1987 Berkeley) 321.

² Ronald Takaki, *Strangers of a different Shore* (1989 Chicago) 121-123.

³ K. Abrams, 'Polygamy, Prostitution, and the Federalization of Immigration Law' in: *Columbia Law Review*, Vol. 105, No. 3 (april 2005) 653; Lucie Cheng Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved: Chinese Prostitutes in Nineteenth-Century America' in: *Signs* 5.1 (fall 1979) 5; Takaki, *Strangers* 121; Judy Yung, *Unbound Feet: A Social History of Chinese American Women in San Francisco* (1995 Berkeley) 29.

dit ons beeld van de prostituees beïnvloed. Dit heeft mij gebracht tot de hoofdvraag van mijn onderzoek: *Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?*

Ik behandel de periode rond 1875 omdat de prostitutie van Chinese vrouwen in San Francisco toen al ruim 25 jaar bestond. Ik heb San Francisco als plaats gekozen omdat deze stad bijna altijd de aankomststad was van gemigreerde Chinezen. Hierdoor is de Chinese gemeenschap in San Francisco de oudste en tot ongeveer 30 jaar geleden de grootste van de VS.⁴

In de rest van dit hoofdstuk ga ik in op de structuur van mijn onderzoek, het theoretisch kader, een aantal definities en de gebruikte literatuur.

Opzet van het onderzoek

In hoofdstuk 1 geef ik een kort overzicht van Chinese prostitutie in de VS en San Francisco specifiek tussen 1850 en 1875. Hierin bespreek ik het ontstaan van deze prostitutie en de omstandigheden waarin de Chinese vrouwen werkten. Ik begin hiermee zodat er een goed overzicht is van de tijd voorafgaand aan en de tijd waarin de bronnen over de prostituees ontstonden. Hierdoor wordt de rest van het onderzoek verduidelijkt. Informatie over de gebruikte literatuur in hoofdstuk 1 volgt onder het kopje 'literatuur'.

In hoofdstuk 2 beantwoord ik het eerste deel van mijn hoofdvraag: *Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875?* Dit doe ik met behulp van zeven primaire bronnen van tijdgenoten van de Chinese prostituees. Deze bronnen zijn geschreven door blanke mannen in San Francisco. Hoewel het interessant zou zijn om primaire bronnen te behandelen van mensen van verschillende etnische achtergronden, heb ik er voor gekozen om alleen primaire bronnen van blanke mannen te bespreken. Ten eerste zijn er weinig primaire bronnen die niet zijn geschreven door blanke mannen. Ten tweede komt, door het onderzoeken van één groep, er eerder een goed onderbouwde conclusie uit dit onderzoek. Daarnaast zijn het in deze tijd uiteindelijk vaak de blanke mannen die het meest invloed hebben op de geschiedschrijving. Ik bespreek de informatie per thema, en beschrijf wat voor beeld hieruit naar voren komt.

---

⁴ Yung, *Unbound Feet*, 8.

In hoofdstuk 3 beantwoord ik het tweede deel van mijn hoofdvraag: *hoe moet de informatie van de tijdgenoten gebruikt worden in de geschiedschrijving?*

In dit hoofdstuk bespreek ik 'History from below' en waarom de geschiedenis van Chinese prostituees in San Francisco hier binnen past. Ten tweede bespreek ik de rol van primaire bronnen in History from below. Als laatste betrek ik dit op de primaire bronnen uit hoofdstuk 2.

Vervolgens trek ik hieruit een conclusie over de beeldvorming van tijdgenoten van de Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe deze informatie moet worden gebruikt in de geschiedschrijving.

Theoretisch kader

Twee kaders vormen de basis van dit onderzoek: brongebruik in de geschiedschrijving en de kijk op prostitutie. In hoofdstuk 3 bespreek ik het brongebruik en de plek van dit onderzoek binnen de geschiedschrijving uitgebreid door het te plaatsen binnen 'History from below'. Daarom weid ik in de rest van deze paragraaf alleen uit over de kijk op prostitutie.

Prostitutie is bijna door de hele geschiedenis heen onderdeel van de samenleving geweest. De positie van prostitutie in de samenleving is echter vaak verschillend, in sommige culturen en tijden waren prostituees verbonden aan bepaalde vruchtbaarheidsgodinnen en vervulden zij belangrijke taken voor hun gemeenschap. Terwijl prostituees in andere tijden werden gezien als het uitschot van de maatschappij.⁵

Vandaag de dag blijft er discussie over de rol van prostitutie in de samenleving. Rond 1980 was er sprake van een 'sex war' in de VS binnen genderstudies en feministische groeperingen. Twee grote tegenstanders van pornografie en prostitutie waren Andrea Dworkin en Catharine MacKinnon. Zij vonden dat seks in veel gevallen werd gebruikt om vrouwen te onderdrukken, bewust of onbewust. Vrouwen hadden vaak geen zeggenschap of macht als het om seks ging; ze werkten in de prostitutie omdat ze geen andere keuze hadden. Daarnaast zeiden zij dat vrouwen door de prostitutie als seksueel object worden gezien dat door iedereen gebruikt mag worden. Hier waren de 'pro-sex' feministen het niet mee eens; seks en prostitutie zou vrouwen vrijheid kunnen geven. De prostituees kunnen zelf de voorwaarden van hun werk bepalen. Volgens de 'pro-sex' kant is het belangrijk dat vrouwen

---

⁵ George Ryley Scott, *A History of Prostitution from Antiquity to the Present Day* (1936 Londen) 9-14.

zelf de keuze hebben om al dan niet prostituee te worden, en hier niet toe worden gedwongen.⁶

Ook historici die onderzoek doen naar de prostitutie van Chinees Amerikaanse vrouwen in San Francisco in de 19^e eeuw beoordelen of er sprake is van onderdrukking in de prostitutie. In dit specifieke geval van prostitutie lijkt er zeker sprake te zijn van onderdrukking en slavernij. Verreweg het grootste deel van de Chinese vrouwen in San Francisco is niet vrijwillig prostituee geworden, zij zijn hier door mensen of omstandigheden toe gedwongen.⁷ Dit komt uitgebreid aan bod in hoofdstuk 1. De tijdgenoten die in dit onderzoek centraal staan, hebben hier ook een visie op. Dit bespreek ik in hoofdstuk 2.

Definities

In deze paragraaf bespreek ik de definities die ik hanteer voor een aantal belangrijke begrippen:

- Agency: een persoon vormt actief zijn/haar leven en is niet een passief object van de geschiedenis.⁸
- Blanken: Amerikanen die uit Europa afkomstig zijn. Ik maak geen onderscheid in hun land van herkomst omdat ze zich één ander ras voelen ten opzichte van de Chinees Amerikanen. Verder onderscheid heeft in dit onderzoek geen toegevoegde waarde.
- Chinees/Chinees Amerikaans: hier hanteer ik dezelfde definitie als Judy Yung. 'Chinees' gebruik ik voor de eerste generatie Chinese migranten (dit zijn de meeste prostituees). Met 'Chinees Amerikaans' duid ik de latere generaties of een combinatie van de generaties aan.⁹
- Prostituees: hoewel prostitutie in verschillende vormen voorkomt, definieer ik prostituees in dit onderzoek als: vrouwen die, vaak onvrijwillig, seks hebben in ruil voor geld/onderhoud met tussenkomst van een souteneur.

---

⁶ Astrid Henry, *Not My Mother's Sister: Generational Conflict and Third-Wave Feminism* (Bloomington 2004) 89; Valerie Jenness, 'Sex as Sin to Sex as Work: COYOTE and the Reorganization of Prostitution as a Social Problem' in: *Social Problems*, Vol. 37, No. 3 (Augustus 1990) 403-420.

⁷ Takaki, *Strangers*, 122; Yung, *Unbound Feet*, 27-28.

⁸ Levi, 'On Microhistory', 94; Andrew I. Port, *History from Below, the History of Everyday Life, and Microhistory* (2015 Detroit) 108.

⁹ Judy Yung, *Unbound Voices: A Documentary History of Chinese Women in San Francisco* (1999 Berkeley) XIII-XIV.

- Tijdgenoten: de auteurs en geïnterviewde blanke mannen van de in dit onderzoek gebruikte primaire bronnen ontstaan rond 1875.

Literatuur

In dit onderzoek maak ik gebruik van verschillende literatuur en primaire bronnen. Hiervan wil ik de meest belangrijke toelichten: George Takaki: *A Different Mirror* en *Strangers From a Different Shore*, en Judy Yung: *Unbound Feet* en *Unbound Voices*. De primaire bronnen die ik gebruik, bespreek ik uitgebreid in hoofdstuk 2 en 3.

George Takaki heeft veel persoonlijke ervaringen als Aziatische immigrant in de VS. Zijn boeken over migratie zijn zeer gewaardeerd, daarom gebruik ik voor mijn onderzoek de boeken *Strangers From a Different Shore*(1998) en *A Different Mirror*(1993). Beide boeken gaan over de migratie van verschillende etnische groepen naar Amerika en hoe het hen daar verging, met veel nadruk op racisme en de strijd om gelijkheid.¹⁰

Judy Yung is een dochter van Chinese immigranten en heeft veel geschreven over de Chinese migratie naar de VS en de rol van vrouwen hierin. Voor dit onderzoek zijn de boeken *Unbound Feet*(1995) en *Unbound voices*(1999) van belang. In deze boeken geeft zij de sociale geschiedenis van Chinese vrouwen in San Francisco weer.¹¹

Beide historici deden hun onderzoek aan de hand van vele primaire bronnen: kranten, brieven, volkstellingen etc. Daarnaast maken zij veelvoudig gebruik van orale geschiedenis en vergelijken zij dit met de primaire bronnen. Door het gebruik van orale geschiedenis hebben de Chinees Amerikanen invloed gehad op de geschiedschrijving van hun geschiedenis. Het is echter niet altijd duidelijk of de verhalen ook golden voor de hele bevolkingsgroep.

Met het gebruik van deze literatuur beantwoord ik aan het eind van dit onderzoek de vraag: *Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?*

---

¹⁰ Ronald Takaki, *A Different Mirror: A History of Multicultural America* (1993 Boston); Takaki, *Strangers*.

¹¹ Yung, *Unbound Voices*; Yung *Unbound Feet*.

Hoofdstuk 1: Een kort overzicht van de Chinese prostitutie in de VS in de 19^e eeuw

In dit hoofdstuk geef ik een kort overzicht van de Chinese prostitutie in de VS in de 19^e eeuw. Ik bespreek de scheve man/vrouw ratio onder de Chinese bevolking in San Francisco en hoe dit tot de grootschalige prostitutie leidde. Ten tweede bespreek ik hoe vrouwen in de prostitutie terecht kwamen. Als laatste beschrijf ik de situatie van de vrouwen als zij eenmaal in de prostitutie zaten.

Door dit onderzoek te beginnen met een kort overzicht van de prostitutie, kunnen de primaire bronnen in hoofdstuk 2 geplaatst worden binnen de tijd en situatie waarin zij ontstonden.

Een grote markt: scheve man/vrouw verhoudingen

De voornaamste reden voor de grote groep Chinese prostituees in San Francisco is volgens Takaki, Yung en Lucie Cheng Hirata het ontstaan van een grote afzetmarkt. Volgens Hirata verdienden eigenaren van prostituees wel 2500 dollar per jaar per prostituee, terwijl Chinese arbeiders gemiddeld 500 dollar per jaar verdienden. Deze souteneurs waren niet de enige die verdienden aan de prostituees; het was winstgevend voor handelaren die de vrouwen in China vonden, de importeurs, de landverhuurders die huur kregen van de hoerenhuizen, de *tongs* die belasting kregen voor elke prostituee, en voor de opiumhandelaren die opium verkochten aan de prostituees.¹²

Een scheve man/vrouw ratio vormde de basis van deze markt. Door slechte economische omstandigheden en gewelddadige conflicten zochten Chinese mannen hun heil buiten China. In 1848 werd er goud gevonden in de Sacramento Valley, Californië. De verhalen over goud en welvaart inspireerden veel Chinese mannen die de afgelopen jaren voornamelijk armoede en honger hadden gekend om te migreren.¹³ Naast goud was er ook werk te vinden in de VS; Chinezen waren een relatief goedkope en betrouwbare arbeidsgroep, veel ondernemers huurden hen in.¹⁴ Chinese vrouwen migreerden echter bijna niet. In 1852 waren

---

¹² Abrams, 'Polygamy, Prostitution', 654; Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved', 7-11; Takaki, *Strangers*, 122; Yung, *Unbound Feet* 30.

¹³ Abrams, 'Polygamy, Prostitution', 649; D.L. Ahmad, *The Opium Debate and Chinese Exclusion Laws in the Nineteenth Century American West* (2007 Nevada) 1; Takaki, *A Different Mirror*, 178-179.

¹⁴ Takaki, *A Different Mirror*, 178; Takaki, *Strangers*, 24, 31-34, 80-82, 84-89, 91; Yung, *Unbound Feet*, 16-18.

er 11794 chinezen in de VS waarvan slechts 7 vrouwen. In 1870 waren dit 4566 vrouwen van de in totaal 63199 Chinezen.¹⁵ Waarom waren er zo weinig Chinese vrouwen in de VS?

Ten eerste was het in de Chinese cultuur ongepast dat een ongetrouwde vrouw alleen reisde. Daarnaast moest volgens het Confucianisme een getrouwde vrouw voor haar schoonouders zorgen, het was niet haar plaats om te reizen.¹⁶

Ten tweede waren de omstandigheden in de VS niet optimaal om een vrouw en kinderen mee te nemen; de leefomstandigheden waren slecht, de mannen moesten als mobiele werkgroep vaak verhuizen, en er was veel raciale vijandigheid. De Amerikanen wilden niet dat de Chinese vrouwen meekwamen, dit zou een bedreiging kunnen vormen voor de homogeniteit van het blanke ras.¹⁷ Voor veel blanken waren Chinezen vergelijkbaar met de zwarte bevolking in de VS: 'Like blacks, the Chinese were described as heathen, morally inferior, savage, childlike, and lustful.'¹⁸

Ten derde zou het meenemen van vrouwen onnodig extra kosten opleveren. Veel mannen dachten in eerste instantie dat zij binnen enkele jaren weer naar China zouden terugkeren. Het was daarom onnodig om hun vrouw mee te nemen. Uiteindelijk ging echter ongeveer de helft van de mannen niet terug naar China.¹⁹

Als laatste noemt Takaki de 'hostage theory': familieleden van de man hielden zijn vrouw thuis om te zorgen dat hij terug zou komen en geld zou sturen. Takaki citeert een Chinese migrant. 'The mother wanted her son to come back. If wife go to America, then son no go back home and no sent money.'²⁰ Takaki noemt dit echter een theorie en haalt ook niet meer bronnen of onderzoeken aan om dit te ondersteunen.²¹

Omdat er weinig Chinese vrouwen migreerden naar de VS, waren de vele Chinese mannen alleenstaand, waardoor er een grote markt voor prostitutie ontstond.²²

---

¹⁵ Ahmad, *The Opium Debate*, 4-5; Takaki, *Strangers*, 121-122; Yung, *Unbound Feet*, 29-30; Yung, *Unbound Voices*, 125.

¹⁶ Takaki, *A Different Mirror*, 192; Takaki, *Strangers*, 36-37; Yung, *Unbound Feet*, 18-21, Yung, *Unbound Voices* 99, 107-108.

¹⁷ Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved', 4,6; Takaki, *Strangers*, 36-37, 81 82; Yung, *Unbound Feet*, 18-21; Yung, *Unbound Voices*, 99.

¹⁸ Takaki, *A Different Mirror*, 190 191; Takaki, *Strangers*, 100-102; Yung, *Unbound Feet*, 22.

¹⁹ Takaki, *Strangers*, 36-37; Yung, *Unbound Feet*, 18-21; Yung, *Unbound voices*, 99.

²⁰ Takaki *Strangers*, 36-37, 192.

²¹ Ibidem.

²² Ahmad, *The Opium Debate*, 4-5; Takaki, *Strangers*, 121-122; Yung, *Unbound Feet*, 29-30; Yung, *Unbound Voices*, 125.

Van meisje tot prostituee

Hoewel er in eerste instantie weinig Chinese vrouwen naar de VS kwamen, werkten er uiteindelijk wel veel in de prostitutie. Hoe kwamen ze daarin terecht? Volgens Takaki, Yung en anderen was er bijna geen enkele Chinese vrouw die uit vrije wil prostituee werd; de meesten werden verkocht, ontvoerd of bedrogen.²³

In de 19^e eeuw was er veel armoede in China. Volgens Yung en Takaki waren vrouwen minder belangrijk binnen het gezin omdat zij uiteindelijk bij de familie van hun man zouden horen. In tijden van armoede waren het vooral meisjes die als baby werden vermoord, en vrouwen die als prostituee werden verkocht door hun familie.²⁴ Yung zegt dat alle vrouwen die zij sprak voor haar boek *Unbound Voices* deze minderwaardigheid bevestigden.

Andere prostituees kwamen in de prostitutie terecht doordat zij werden ontvoerd of gelokt. Mannen kwamen met valse beloftes over een rijke man in de VS. Het meisje ging dan mee om zijn vrouw te worden. Al snel bleek dan dat van deze belofte niets waar was.²⁵

Veel meisjes ondertekenden contracten die ze niet konden lezen. Hierin stond dat het meisje geld schuldig was voor de tocht naar Amerika, en dat zij dit in een bepaalde tijd zou terug betalen door haar lichaam te verkopen. De contracten waren echter zo opgesteld dat de prostituee uiteindelijk meer schulden had dan eerst, zo werd zij gedwongen om als prostituee te blijven werken. Door deze contracten konden eigenaren niet van slavernij beschuldigd worden.²⁶

Het leven als prostituee

Het leven als prostituee in San Francisco was zwaar. Enkele prostituees verbleven in luxe hoerenhuizen, maar de meeste zaten in kleine hokjes en kregen weinig eten en verzorging. Ze werden mishandeld, moesten elke man aannemen, en als ze ziek werden, werden ze door hun eigenaren op straat gezet om te sterven. Veel van deze vrouwen raakten verslaafd aan opium. Sommigen pleegden zelfmoord door een overdosis aan opium te nemen of door zichzelf te verdrinken.²⁷

---

²³ Takaki, *A Different Mirror*, 193; Yung, *Unbound Feet*, 27.

²⁴ Abrams, 'Polygamy, Prostitution', 654-655; Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved', 4,6; Yung, *Unbound Feet*, 19, 27; Yung, *Unbound Voices*, 103-106.

²⁵ Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved', 9; Takaki, *A Different Mirror*, 193.

²⁶ Ahmad, *The Opium Debate*, 3-4; Yung, *Unbound Feet*, 28.

²⁷ Takaki, *A Different Mirror*, 194; Takaki, *Strangers*, 122-123; Yung, *Unbound Feet* 29, 33.

Een klein gedeelte van de prostituees kon zichzelf vrijkopen door het sparen van geld of dankzij geschenken van klanten. Sommigen vluchtten naar christelijke opvanghuizen die vanaf 1870 ontstonden. Daarnaast was er ook nog een aantal vrouwen dat werd vrijgekocht door Chinese mannen die met hen trouwden. Voor de meeste prostituees gold dit echter niet. Zij bleven hun leven lang prostituee en stierven meestal al na enkele jaren.²⁸

Conclusie

Uit dit hoofdstuk blijkt dat prostitutie onder Chinese vrouwen voortkwam uit het groot aantal mannelijke Chinese immigranten ten opzichte van het aantal vrouwelijke immigranten. Hierdoor konden handelaren veel geld verdienen aan de prostitutie. Volgens Takaki en Yung werden veel meisjes de prostitutie in verkocht, gedwongen of gelokt. Een enkeling kon vertrekken uit de prostitutie, maar dit gold niet voor de meeste vrouwen. Zij leefden in slechte omstandigheden en stierven vaak binnen enkele jaren.

In het volgende hoofdstuk bespreek ik hoe deze prostituees werden weergegeven door enkele blanke mannelijke tijdgenoten.

---

²⁸ Ahmad, *The Opium Debate*, 4; Yung, *Unbound Feet*, 33-35.

Hoofdstuk 2: Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875?

In dit hoofdstuk besteed ik aandacht aan primaire bronnen van zeven tijdgenoten van de Chinese prostituees in San Francisco. Ik beantwoord de vraag: *Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875?*

Ik begin dit hoofdstuk met een korte toelichting van de primaire bronnen. Daarna bespreek ik de beeldvorming per thema. Als eerste bespreek ik de staat van de prostituees als slaaf. Ten tweede bespreek ik hoe de tijdgenoten de ontsnappingsmogelijkheden van de prostituees zien. Als laatste behandel ik de weergave van de leefomstandigheden door de tijdgenoten. Ik heb voor deze drie thema's gekozen omdat dit overeen komt met de thema's die de boventoon lijken te voeren in de beschrijvingen van de primaire bronnen. Daarnaast kunnen deze thema's ons het meest vertellen over welk beeld de tijdgenoten van de Chinese prostituees schetsten omdat het ingaat op zowel de status van een Chinese prostituee als hoe zij leeft.

In hoofdstuk 3 ga ik verder in op de zeven tijdgenoten en wat hun positie voor invloed kan hebben op de geschiedschrijving. In hoofdstuk 2 richt ik mij vooral op de inhoud van de bronnen.

De bronnen

De primaire bronnen die ik gebruik, zijn vijf interviews, een hoofdstuk uit een reisbeschrijving over San Francisco en een artikel uit de San Francisco Real Estate Circular.

De interviews zijn in 1876 afgenomen door een comité van vijf senatoren van de staat Californië met als doel meer informatie te verkrijgen over Chinese migratie naar de VS. De vijf geïnterviewde mensen zijn:

- Alfred Clark: Vanaf 1857 werkte hij bij de politie in San Francisco en vanaf 1869 was hij de klerk van de politiechef.
- George W. Duefield: Een politieman in San Francisco vanaf 1865. In 1876 werkte hij veel in China Town.

- Otis Gibson: Een missionaris vanaf 1854. Tussen 1855 en 1865 werkte hij als missionaris in China, daarna werkte hij in San Francisco. Ook richtte hij een opvang voor Chinese prostituees op.
- David Louderback: Een openbare aanklager vanaf 1864 en later rechter in San Francisco.
- A. W. Loomis: Een missionaris in China van 1844 tot 1850. Vanaf 1859 werkte hij in San Francisco.²⁹

De reisbeschrijving is afkomstig van Albert S. Evans, een Amerikaans schrijver en ontdekkingsreiziger. In 1871 schreef hij dit boek over zijn reis in Californië genaamd: *A la California: Sketches of Life in the Golden State*. In hoofdstuk 12 van zijn boek geeft hij een uitgebreid verslag van zijn bezoek aan China Town in San Francisco. Als laatste gebruik ik het artikel 'The Chinese: Facts for Atlantic Papers' uit de San Francisco Real Estate Circular gepubliceerd in 1874. In dit korte artikel probeert de schrijver de lezer ervan te overtuigen dat de Chinese bevolking erg verschilt van bijvoorbeeld de Duitse of Ierse bevolking. Hierin benoemt hij ook de Chinese vrouwen.³⁰

Omdat alle primaire bronnen bij elkaar meer dan 30 pagina's lang zijn, kan ik niet alles bespreken. Ik behandel daarom alleen de gedeeltes die over de Chinese prostitutie gaan. In de bronnenlijst aan het eind van dit onderzoek staat hoe de complete bronnen kunnen worden geraadpleegd.

Slavernij en prostitutie

Alle zeven bronnen spreken over de prostitutie van Chinese vrouwen als slavernij, en hoe tragisch deze situatie is. Er is echter geen consensus over of de vrouwen uit de prostitutie willen ontsnappen.

In alle primaire bronnen worden de vrouwen benoemd als slaven, bijvoorbeeld Clark, Duefield, Gibson en het artikel uit de San Francisco Real Estate Circular zeggen hierover:

Clark: *'They use the processes of our Courts to keep these women in a state of slavery'*³¹

---

²⁹ Frank Shay (ed.), *Chinese Immigration: The Social, Moral, and Political Effect of Chinese Immigration* (1897 Sacramento) 25, 46, 53, 63, 93.

³⁰ Albert Evans, *A La California: Sketch of Life in the Golden State* (1873 San Francisco) 272; San Francisco Real Estate Circular, *The Chinese: Facts for Atlantic Papers* (September 1874).

³¹ Shay, *Chinese immigration*, 69.

Duefield: *'I don't think there is any doubt about the women being bought and sold like sheep. (...)No men are held, but the women are all slaves. The women are in slavery of the most revolting kind.'*³²

Gibson: *'The women, as a general thing, are slaves. They are bought or stolen in China and brought here.'*³³

Real Estate Circular: *'Their [the Chinese] women are all suffering slaves and prostitutes'*³⁴

Al deze bronnen vormen een beeld van de Chinese prostituees als slaven. Veel van de auteurs gebruiken woorden die benadrukken hoe tragisch de situatie van de vrouwen is, waaronder: 'slavery of the most revolting kind', 'suffering slaves', 'these poor creatures' en 'it is a slavery which (...)destroys body, soul, and everything else'.³⁵ Daarnaast zegt Evans in zijn boek: 'These women are intellectually only children, and are more to be pitied and less condemned than the fallen of their sex of any other race.'³⁶ Hiermee wordt een beeld geschetst van kinderlijke en onintelligente vrouwen, die door hun eigen tekort aan intelligentie vervallen tot prostitutie. Men zou hier medelijden mee moeten hebben.

Ook Loomis en Louderback zijn het erover eens dat het om slavernij gaat. Interessant is dat zij beide een verschillend beeld van de prostituees vormen doordat zij bespreken of de prostituees weg willen uit de prostitutie:

Loomis: *'The women are in a condition of servitude. Some of them are inveigled away from home under promise of marriage to men here, and some to be secondary wives, while some are stolen. They are sold here.'*(...)

Q.—*These women engaged in prostitution are nothing more than slaves to them?*

A.—*Yes, sir; and every one would go home to-day if she were free and had her passage paid'*(...)

Q.—*Then it is a slavery which, from the very first, destroys body, soul, and everything else?*

A.—*Yes, sir; and the women will be glad to escape from it if they knew they would be protected.'*³⁷

Louderback: *'In cases I have investigated, parties have been convicted for dealing in this Chinese slavery—buying and selling women for purposes of prostitution. (...)They very seldom*

---

³² Idem, 47-48.

³³ Shay, *Chinese immigration*, 33.

³⁴ Real Estate Circular, *The Chinese*.

³⁵ Shay, *Chinese immigration*, 48, 55; Real Estate Circular, *The Chinese*.

³⁶ Evans, *A La California*, 274.

³⁷ Shay, *Chinese immigration*, 55-56.

*desire to escape, they are so inured to prostitution and lewdness. Occasionally one of them gets married, but they know nothing of domestic life as we understand it. All these women here are prostitutes, or have been prostitutes. I have not met with a single decent Chinawoman.*³⁸

Loomis benadrukt twee keer dat de prostituees graag uit de prostitutie willen, en dat als zij zouden worden beschermd en de kans zouden hebben om naar huis te gaan, zij dit dan zouden doen. Louderback schetst echter een heel ander beeld van de prostituees: zij zijn zo gewend aan de prostitutie en de ontucht dat zij hier ook niet meer uit weg willen, en hij zegt geen enkele zedelijke Chinese vrouw te kennen. Ook Evans schetst een vergelijkbaar beeld van de prostituees:

*Evans: 'These poor creatures are all slaves, (...) They have been reared to a life of shame from infancy, and have not a single trace of the native modesty of women left. (...)imported by degraded men of their own race, who, despite our laws, contrive to hold them to a life-long servitude. (...)At very long intervals, some of these poor untutored children of the East become imbued with Western notions of liberty and right, and making their escape from the clutches of their masters, become joined in lawful marriage.'*³⁹

Pas als de vrouwen in aanraking komen met westerse idealen, willen zij ontsnappen uit de prostitutie.

Zoals we verderop in dit hoofdstuk zullen bespreken, benoemen veel tijdgenoten of het ontsnappen mogelijk is. Uiteindelijk wordt hierdoor toch een beeld gevormd van vrouwen die weg willen uit de prostitutie. Dit brengt mij bij het volgende punt.

Ontsnappen uit de prostitutie

Vijf primaire bronnen bespreken uitgebreid waarom de prostituees niet zomaar uit de prostitutie kunnen stappen. Ik ga hieronder in op de redenen die zij benoemen, namelijk de rol van contracten, de tongs (Chinese mafia), de eigenaren en het rechtssysteem.

Gibson spreekt uitgebreid over de contracten:

Gibson: 'They have a sort of agreement, to cover up the slavery business, but it is all a sham. That paper makes the girl say that she owes you four hundred dollars or so, passage money and outfit from China, and has nothing to pay. I being the girl, this man comes up and offers to lend me the money to pay you if I will agree to serve him, to prostitute my body at his

---

³⁸ Idem, 93.

³⁹ Evans, *A La California*, 284-285.

pleasure, wherever he shall put me, for four, five, or six years. For that promise of mine, made on the paper, he hands him the four hundred dollars, and I pay the debt I owe you according to contract. It is also put in the contract that if I am sick fifteen days no account shall be taken of that, but if I am sick more than that, I shall make up double. If I am found to be pregnant within a month, you shall return the money and take me again. If I prove to have epilepsy, leprosy, or am a stone woman, the same thing is done. (...) And even after the term of prostitution service is up, the owners so manage as to have the women in debt more than ever, so that their slavery becomes life-long. There is no release from it.⁴⁰

Gibson legt hier duidelijk uit hoe de contracten werken en hoe dit ervoor zorgt dat een prostituee haar hele leven in de prostitutie moet werken. Volgens Gibson en Clark spelen tongs een grote rol in het handhaven van deze contracten:

Gibson: *'Q.—These contracts are sustained by the great mass of Chinamen here, are they not?*

A.—I think there is in existence now—there has been—a company of men engaged in this traffic of women; (...) They have their rules and their regulations, and they stand by each other. One of those companies is called the Hip-ye-tong. When a Chinaman runs away with a woman from one of these brothels and marries her, he is followed by these companies, and asked to pay them her value, or look out for the consequences.⁴¹

Clark: *'It is under the management of an independent company, called the Hip-ye-tong. Whether they import the women or not, I don't know, but they look after affairs here.⁴²*

Naast de tongs, zorgen ook de eigenaren van de prostituees ervoor dat zij niet kunnen ontsnappen. Evans legt dit uit:

Evans: *'At very long intervals, some of these poor untutored children of the East become imbued with Western notions of liberty and right, and making their escape from the clutches of their masters, become joined in lawful marriage (...) but their chances of escaping kidnapping, and being dragged away to some distant locality, beaten, and reduced again to prostitution and slavery, are very slim indeed. The owner in such cases has always a personal grudge, as well as a pecuniary loss, to urge him on to vindictive measures.⁴³*

Ook Clark, Duefield, Loomis en Gibson benoemen de rol van de eigenaren. Maar zij zien ook de rechtbank en de politie als belangrijke factoren die het ontsnappen aan de prostitutie onmogelijk maken:

---

⁴⁰ Shay, *Chinese immigration*, 33-34.

⁴¹ Idem, 33.

⁴² Idem, 69

⁴³ Evans, *A La California*, 285.

Clark: 'Q.—Suppose a Chinawoman escapes, what do the owners do ?

A.—Follow her, and take her back. If they fail, they generally have her arrested for larceny, and get possession in that way. They use the processes of our Courts to keep these women in a state of slavery.⁴⁴

Duefield: 'but when they [prostitutes] do get away the owners try to get them back, or make the man pay them her value. Sometimes they have him arrested for kidnaping or crime, and then steal the woman. Sometimes they resort to our courts for the purpose of getting possession of her, and then send her back to her life of prostitution.'⁴⁵

Loomis: 'Q.—Are not the laws here used to restrain them from getting away —are they not arrested for crime?

A.—Oh, yes. They will trump up a case, have the woman arrested, and bring people to swear what they want. In this way they manage to get possession of her again.

Q.—They are not allowed to release themselves from that situation, are they ?

A.—I think they are under the surveillance of men and women, so that they cannot get away. They would fear being caught and sold again, and carried off to a condition even worse than now.'⁴⁶

Gibson: 'It is a common thing for them to use the processes of our Courts to protect their interests—their assumed rights. If a woman escapes from a brothel, she is arrested for some crime, and possession is obtained in that way. Where she marries, the chances are that both man and woman will be arrested, or the man will be arrested and the woman run off to some other place.'⁴⁷

Door deze uitgebreide toelichtingen over de mogelijkheid te ontsnappen, vormt een aantal bronnen een beeld van vrouwen die graag uit deze omstandigheden weg willen. Dit wordt echter tegengewerkt door verschillende machten die groter zijn dan de vrouwen zelf. De vrouwen lijken de tragische slachtoffers van hun eigenaren, de tongs en de rechtbank. Evans en Louderback zijn het er niet mee eens of de vrouwen willen ontsnappen. Maar omdat zij beschrijven dat de vrouwen onintelligent en niet anders gewend zijn, weten ook zij een tragisch beeld te schetsen. Of de prostituees willen of niet, ze kunnen niet ontsnappen aan hun omstandigheden. Maar hoe zagen deze omstandigheden eruit?

---

⁴⁴ Shay, *Chinese immigration*, 69.

⁴⁵ Idem, 47.

⁴⁶ Idem, 55.

⁴⁷ Idem, 33.

Levensomstandigheden

Vijf bronnen vertellen over de omstandigheden waarin de vrouwen leven. Ze zijn niet erg gedetailleerd, maar weten toch duidelijk te maken dat de vrouwen in erbarmelijke omstandigheden leefden. Zo wordt er in het artikel van de Real Estate Circular verteld dat voor de prostituees 'possession murderous feuds and high-handed cruelty' dagelijkse gebeurtenissen waren.⁴⁸

Gibson en Loomis, de twee missionarissen, vertellen over de mishandelingen waarmee de prostituees te maken hebben:

Gibson: 'Q.—What is their treatment? Is it harsh?

A.—They have come to the asylum all bruises. They are beaten and punished cruelly if they fail to make money.⁴⁹

Loomis: 'I understand they treat them very badly. Women have come to the Home with bruises and marks of violence on their persons. I think their condition is a very hard one.'⁵⁰

Duefield spreekt dit echter tegen: 'The women are treated now a great deal better than they used to be. They used to receive very rough treatment. They have not been beaten much lately, because the police watch them and arrest them for beating.'⁵¹

Duefield geeft wel aan, samen met Clark, Gibson en Loomis, dat de zieken vaak slecht behandeld worden en waarschijnlijk op straat worden gezet om te sterven:

Duefield: 'They take no care of them when they get sick. I have caught Chinese in the act of turning the sick out to die—leaving them on the sidewalk and in the street to perish.'⁵²

Clark: 'When they become sick and helpless, there are instances where they have been turned out to die.'⁵³

Gibson: 'Q.—Is it not a frequent thing that they are put out on the sidewalk to die, or in some room without water or food?

A.—I have heard of such things. I don't know. I don't think they are kind; I think they are very unkind to the sick. Sometimes the women take opium to kill themselves.'⁵⁴

---

⁴⁸ Real Estate Circular, *The Chinese*.

⁴⁹ Shay, *Chinese immigration*, 34.

⁵⁰ Idem, 55.

⁵¹ Idem, 47.

⁵² Idem, 47.

⁵³ Idem, 69.

⁵⁴ Idem, 34.

Loomis: 'Q.—Do you know what they do with the women when they become sick and useless?
A.—I do not know. I have seen some on the street that looked in bad condition, and I have heard of their being abandoned to die, but I have never seen any case of that kind.'⁵⁵

Hoewel ze over mishandelingen van mening verschillen, en er geen consensus is over wat er met de zieken gebeurt, komt er toch een beeld naar voren van slecht behandelde vrouwen. In sommige gevallen is het zelfs zo erg dat de vrouwen zelfmoord plegen.

Conclusie

De zeven primaire bronnen geven niet op alle fronten een eenduidig beeld van de Chinese prostituees in San Francisco. Toch is er een aantal punten dat een grote rol lijken te spelen. Ten eerste hebben zij het allemaal over 'slaven' of 'slavernij'; alle primaire bronnen geven een beeld van vrouwen die in enige vorm onvrijwillig als prostituee moeten werken. Sommige primaire bronnen schetsen een beeld van vrouwen die graag uit de prostitutie zouden stappen, terwijl andere bronnen vertellen dat de vrouwen zo aan ontucht gewend zijn, dat zij niets anders willen. Allebei de beeldvormingen laten de vrouwen als tragische slachtoffers zien, dit komt ook naar voren als de tijdgenoten de ontsnappingsmogelijkheden bespreken.

Hoewel ze verschillende kanten van de gevangenschap benadrukken, vertellen alle bronnen over vrouwen die niet uit de prostitutie weg kunnen. De contracten, tongs, eigenaren en het rechtssysteem van San Francisco zorgen ervoor dat de vrouwen weinig kans hebben om te ontsnappen. Dit bevestigt nogmaals het beeld van de vrouwen als slachtoffers; zij kunnen niet ontsnappen aan een systeem dat zoveel groter is dan zijzelf.

Het tragische beeld van de prostituees wordt doorgevoerd in de beschrijving van hun omstandigheden; mishandelingen, het op straat zetten van zieken en het plegen van zelfmoord worden benoemd. Hoewel de tijdgenoten niet precies weten wat er gebeurt en het niet overal over eens zijn, blijkt hieruit wel dat de levensomstandigheden erg slecht zijn.

In hoofdstuk 3 bespreek ik de rol van deze primaire bronnen en de informatie die zij geven voor de geschiedschrijving.

---

⁵⁵ Idem, 55

Hoofdstuk 3: hoe moet de informatie van de tijdgenoten gebruikt worden in de geschiedschrijving?

In hoofdstuk 3 beantwoord ik de vraag: *hoe moet de informatie van de tijdgenoten gebruikt worden in de geschiedschrijving?* Ten eerste bespreek ik 'History from below'; de geschiedschrijving van 'gewone' mensen. Waarom past dit onderzoek en de geschiedschrijving van Chinese prostituees in San Francisco hier binnen? Ten tweede verduidelijk ik de rol van primaire bronnen in History from below; hoe moeten bronnen worden gebruikt en waarom gaat dit niet probleemloos bij History from below? Als laatste betrek ik dit op de primaire bronnen uit hoofdstuk 2. Aan het eind van het hoofdstuk is duidelijk welke informatie deze bronnen kunnen geven, en wat het gebruik van deze bronnen bemoeilijkt.

History from below

Vanaf de Jaren 60 was er onder historici veel interesse in 'History from below' (vergelijkbare variaties hierop zijn volgens Andrew Port 'people's history', 'Alltagsgeschichte' en 'microhistory')⁵⁶. Deze beweging ontstond onder invloed van de *Annales* School in Frankrijk en culturele antropologie. Het was een reactie op de traditioneel sociale historische nadruk op grote sociale structuren; het zouden juist de individuele mensen zijn die een belangrijke drijfkracht vormen achter historische veranderingen.⁵⁷ History from below werd voornamelijk aangehangen door linkse en marxistische historici in de Verenigde Staten en Europa.⁵⁸ De geschiedschrijving over grote heersers en veldslagen werd minder belangrijk. Men ging nu meer schrijven over 'normale' mensen en het leven van alledag, met nadruk op de arme en de onderdrukte mensen. Hierbij waren gezinsleven, genderrelaties, vrije tijd, populaire cultuur, de veranderlijkheid van identiteit en de subjectiviteit van betekenis essentieel.⁵⁹ Historicus en marxist E.P. Thompson was een bekende aanhanger van History from below. In zijn werk *The Making of the English Working Class* bekijkt hij vooral het bewustzijn, de cultuur en het dagelijks leven van individuen. In dit werk staat de *agency* van

---

⁵⁶ Andrew I. Port, *History from Below, the History of Everyday Life, and Microhistory* (2015 Detroit) 108.

⁵⁷ Lynd Staugton, *Doing history from the bottom up: on E.P. Thompson, Howard Zinn, and rebuilding the labor movement from below* (2014 Chicago) XI.

⁵⁸ G. Levi, 'On Microhistory', In: P. Burke (Ed.), *New Perspectives on Historical Writing* (1991 Cambridge) 94.

⁵⁹ Levi, 'On Microhistory', 94; ⁵⁹ Port, *History from Below*, 108.

deze individuen voorop: zij maken de geschiedenis.⁶⁰ Deze *agency* staat centraal in de werken van dit soort historici: mensen zijn actieve subjecten van hun leven en niet passieve objecten van de geschiedenis.⁶¹

Agency is ook een belangrijk element in de boeken van George Takaki en Judy Yung. Takaki zegt hierover: 'they [Asian Americans] are entitled to be viewed as subjects – as men and women with minds, wills, and voices. By “voices” we mean their own words and stories as told in their oral histories, conversations, speeches soliloquies and songs, as well as in their own writings'.⁶² Yung gebruikte hiervoor voornamelijk orale geschiedenis, zo konden 'ordinary folks' zelf vertellen over hun ervaringen. Takaki en Yung wilden Aziatische Amerikanen en Chinees Amerikaanse vrouwen zichtbaar maken in de geschiedenis van de Verenigde Staten. Door deze mensen zelf aan het woord te laten, konden zij historiografische gaten invullen, vooroordelen uitdagen en het leven als Aziatische Amerikaan een plaats geven binnen de geschiedenis.⁶³ Net zoals andere historici die *History from below* beoefenen, legt Yung nadruk op persoonlijke zaken van mensen zoals genderrollen, seksualiteit, discriminatie en sociale verandering.⁶⁴ Door orale geschiedenis samen te nemen met andere bronnen denkt Yung te laten zien dat deze Chinees Amerikaanse vrouwen geen passieve slachtoffers waren, maar *agents* in hun eigen geschiedenis.⁶⁵

In mijn onderzoek beoefen ik ook *History from below*. Ik wil de geschiedenis van de 'gewone' werkende mensen weergeven, in dit geval de Chinese prostituees in San Francisco. Ik heb echter geen orale of geschreven bronnen van deze vrouwen zelf, en gebruik daarom de primaire bronnen uit hoofdstuk 2. Hoe kunnen deze bronnen gebruikt worden om de Chinese prostituees goed weer te geven?

Bron gebruik

Hoe moeten de primaire bronnen gebruikt worden bij het schrijven van geschiedenis?

Historicus John Tosh heeft zijn boek *pursuing history* geschreven over de juiste manier van

---

⁶⁰ Port, *History from Below*, 110; Staugton, *Doing history from the bottom up*, XIV, 1, 6.

⁶¹ Levi, 'On Microhistory', 94; Port, *History from Below*, 108.

⁶² Takaki, *Strangers*, 7-8.

⁶³ Takaki, *Strangers*, 7-9; Yung, *Unbound Voices*, 511, 521.

⁶⁴ Idem, 513

⁶⁵ Yung, *Unbound Feet*, 9.

geschiedbeoefening. Zijn gedachten over het gebruik van primaire bronnen is als volgt: Ten eerste moet bekeken worden of de bronnen authentiek en bruikbaar zijn. Ten tweede moet worden nagegaan of de auteur van de bron in de positie was om waarheidsgetrouw te schrijven. Ten derde moet de bron binnen de eigen context geplaatst worden. Als laatste is het belangrijk om bronnen te vergelijken. Maar het vinden van goede bronnen, en het juiste gebruik hiervan is gecompliceerd in *History from Below*.⁶⁶

Hoewel *History from below* graag over 'gewone' mensen schrijft, zijn dit vaak niet de mensen die zelf geschreven bronnen achterlaten. Hierdoor moet er gebruik worden gemaakt van andere bronnen, bijvoorbeeld van kerken, de staat of invloedrijke personen in de geschiedenis. Er wordt dus naar personen gekeken door middel van bronnen van buitenstaanders. Dit is vaak de elite waar *History from below* juist niet de nadruk op wil leggen. Ook Yung en Takaki liepen tegen dit probleem aan; zij waren vaak aangewezen op bronnen over Chinees Amerikaanse vrouwen, geschreven door mensen van de blanke middenklasse. Deze mensen schreven met hun eigen vooroordelen en culturele achtergrond. Daarnaast zijn ook veel staatsdocumenten met bepaalde intenties geschreven en zijn zij niet objectief.⁶⁷

Ondanks deze problemen met primaire bronnen is het niet onmogelijk om op een goede manier *History from Below* te beoefenen volgens historici Carlo Ginzburg, Giovanni Levi, Tosh en Yung. Ten eerste benadrukken zij dat het belangrijk is om de positie, de culturele achtergrond en de vooroordelen van de primaire bronnen in kaart te brengen. Met welke intentie schreef de auteur de bron? Als de intentie en de bias van de auteur duidelijk zijn, is het eenvoudiger om de primaire bron in de juiste context te plaatsen. Zo kan de bron op de juiste manier geïnterpreteerd worden en weten wij welke onderdelen van de bron waarschijnlijk sterk zijn beïnvloed door de mening van de auteur.⁶⁸

Ten tweede benadrukken Ginzburg en Levi dat een historicus transparant moet zijn bij de interpretatie van bronnen. Hoe komt men tot de conclusies? Waar twijfelt men over?

---

⁶⁶ Chris Lorenz, *De constructie van het Verleden* (2008 Amsterdam) 90, 108; John Tosh, *The Pursuit of History* (fifth edition) (2010 Harlow) 124-134, 193.

⁶⁷ Robert Harrison, 'The 'New social history' in America', in: Peter Lambert en Phillip Schofield (ed.) *Making History: an Introduction to the History and Practices of a Discipline* (2004 Londen) 114-115; Lorzens, *De constructie van het Verleden*, 88; Tosh, *The Pursuit of History*, 124-134, 193; Yung, *Unbound Feet*, 9

⁶⁸ C. Ginzburg, 'Microhistory: two or three things that I know about it', in: *Critical Inquiry* 20.1 (1993) 28; Levi, 'On Microhistory', 106; Lorenz, *De Constructie van het Verleden*, 90, 108; Staugton, *Doing history from the bottom up*, XIV, 32; Tosh, *The Pursuit of History*, 124-134, 193; Yung, *Unbound Feet*, 9.

Het interpreteren van bronnen is erg moeilijk en fouten worden snel gemaakt. Door de analyse duidelijk weer te geven, kan de interpretatie gecontroleerd worden op fouten en verbeterd worden.⁶⁹

Als laatste is het van belang dat primaire bronnen zoveel mogelijk met andere bronnen worden vergeleken. De auteur van een primaire bron kan de waarheid onjuist naar voren brengen. Maar door meerdere (verschillende soorten) bronnen met elkaar te vergelijken worden leugens eenvoudiger achterhaald of in ieder geval in twijfel getrokken.⁷⁰

Takaki en Yung maken in hun werk gebruik van veel verschillende primaire bronnen: volkstellingen, staatsdocumenten, archieven van Christelijke organisaties, orale geschiedenis, kranten, foto's en nog veel meer.⁷¹ Vooral voor Yung is orale geschiedenis belangrijk, maar zij zegt dat dit niet op zichzelf kan staan. Het moet context krijgen door geschreven primaire bronnen.⁷²

De zeven primaire bronnen

Zoals hierboven benoemd, zijn er bijna geen primaire bronnen geschreven door Chinese prostituees in San Francisco. Er zijn geen dagboeken, brieven of andere bronnen overgebleven omdat de meeste prostituees niet konden schrijven. Daarom hebben we bronnen van tijdgenoten nodig om informatie te krijgen over deze vrouwen.⁷³ Daarnaast is het interessant om te onderzoeken wat tijdgenoten vonden van deze prostituees. Hoewel de bronnen niet objectieve informatie geven, is er veel in te vinden over de status van de Chinese vrouwen en hoe men tegen hen aankeek. In deze paragraaf breng ik de positie van de tijdgenoten in kaart. Daarnaast ga ik kort op het vergelijken van deze primaire bronnen in.

Zoals eerder gezegd in dit hoofdstuk is het belangrijk om de achtergrond en de vooroordelen van de primaire bronnen helder te krijgen. De schrijvers en geïnterviewde mensen in de primaire bronnen hebben veel contact gehad met de Chinese prostituees, maar ondanks dit is hun beeldvorming niet altijd correct. Deze blanke mannen zijn zelf niet deel van

---

⁶⁹ Ginzburg, 'Microhistory', 28; Levi, 'On Microhistory', 106; Lorenz, *De Constructie van het Verleden*, 90, 108; Port, *History from Below*, 110-111; Staugton, *Doing history from the bottom up*, XIV; Tosh, *The Pursuit of History*, 124-134, 193.

⁷⁰ Lorenz, *De Constructie van het Verleden*, 90, 108; Staugton, *Doing history from the bottom up*, XIV; Tosh, *The Pursuit of History*, 124-134, 193; Yung, *Unbound Feet*, 9.

⁷¹ Takaki, *Stranger*, 7-9; Yung, *Unbound Feet*, 9.

⁷² Yung, *Unbound Feet*, 9, 13; Yung, *Unbound Voices*, 511-512.

⁷³ Yung, *Unbound Voices*, 125-126.

de Chinese gemeenschap. Sommigen van hen spreken ook geen Chinees, waardoor zij hun eigen interpretatie van Chinese gebruiken en gewoontes hebben.

Zoals blijkt uit de primaire bronnen, hebben de blanke mannen veel negatieve vooroordelen over de Chinezen en achten zij hen een lager ras dan de blanken. George Duefield zegt bijvoorbeeld over de Chinezen: 'They are a nation of thieves. I have never seen one that would not steal'.⁷⁴ Op de vraag wat zijn mening is over de effecten van de aanwezigheid van de Chinezen op industrieel vlak, antwoordt hij: 'I think it is bad. They are the worst class of people on the face of the earth'⁷⁵. Alfred Clark zegt: 'After all, so many of these people are law-breakers (..)The effect of this large criminal population is very injurious on the morals of the community.'⁷⁶ Op de vraag wat Louderback weet over de Chinezen in de stad, antwoordt hij: 'I think they are a very immoral, mean, mendacious, dishonest, thieving people, as a general thing.'⁷⁷ Albert Evans begint zijn hoofdstuk over China Town met: 'Every city on earth has its special sink of vice, crime and degradation, its running ulcer or moral cancer, which it would fain hide from the gaze of mankind.'⁷⁸ Ook in het artikel 'The Chinese — Facts for Atlantic Papers' wordt er een duidelijk negatief beeld gegeven van de Chinezen: 'To compare the Chinese with even the lowest white laborers is, therefore, absurd.'⁷⁹

Het zijn voornamelijk Otis Gibson en A.W. Loomis, de twee missionarissen, die positiever lijken te zijn over de Chinezen. Hoewel Gibson zegt: 'The standard of morals in China is different from what it is here, for the civilization is lower.'⁸⁰ Zegt hij ook dat de Chinezen in oprechtheid en eerlijkheid niet verschillen van andere rassen.⁸¹ Ook Loomis lijkt in zijn directe antwoorden positief te zijn over de Chinezen: 'Q.—What is their moral condition in their own country? A.—In some respects they are very commendable. As regards virtue and faithfulness between man and wife, the Chinese will compare favorably with the white race of San Francisco.'⁸²

De makers van de primaire bronnen zijn overduidelijk subjectief, en in hun subjectiviteit vaak negatief over de Chinezen. Naast de subjectiviteit van de geïnterviewde

---

⁷⁴ Shay, *Chinese immigration*, 48.

⁷⁵ Shay, *Chinese immigration*, 49.

⁷⁶ Shay, *Chinese immigration*, 70.

⁷⁷ Shay, *Chinese immigration*, 93.

⁷⁸ Evans, *A La California*, 272.

⁷⁹ Real Estate Circular, *The Chinese*.

⁸⁰ Shay, *Chinese immigration*, 29.

⁸¹ Shay, *Chinese immigration*, 28.

⁸² Shay, *Chinese immigration*, 55.

mensen, is er bij de interviews ook sprake van een partijdig comité. Deze negatieve houding is te zien in de vragen die het comité stelde. Enkele voorbeelden hiervan zijn: 'is it possible that the Chinese are so degraded, that they would marry this class of people[prostitutes]?'⁸³ en 'Haven't they rather lax ideas on the subject of honesty?'⁸⁴ Al zouden de vijf geïnterviewde mannen geen vooroordelen hebben over de Chinezen, de vragen worden gesteld door een comité dat alles behalve objectief is. Hierdoor stellen zij sommige vragen wel, maar ook een aantal vragen niet. Daarom geven dit soort bronnen een vertekend beeld van de werkelijkheid.

Daarnaast zijn deze bronnen geschreven in een tijd waarin de anti-Chinese sentimenten duidelijk aanwezig waren. Verschillende kranten overdreven in hun beschrijving van China Town en de Chinese prostitutie om kranten te verkopen en de anti-Chinese sentimenten nog meer aan te wakkeren. Comités van het Amerikaans congres die onderzoek naar de Chinezen deden, publiceerden veel negatieve rapporten over de Chinezen, vaak met veel nadruk op oorlogen van de Chinese maffia, opium verslavingen en prostitutie.⁸⁵ In het door mij gebruikte rapport probeerde men te onderzoeken wat de staat was van China Town in San Francisco. In veel interviews trok men de conclusie dat China Town onhygiënisch was, de mensen immoreel waren en China Town vol zat met prostituees die in de meest erge vorm van slavernij zaten. Ook in het boek van Evans speelt vooral de sensatie van China Town een grote rol; hij beschrijft moorden, gokken, verslavingen en de prostitutie uitgebreid en creëert hiermee een spraakmakend reisverslag.⁸⁶ Het artikel 'The Chinese — Facts for Atlantic Papers' wil duidelijk maken waarom de Chinese arbeiders lager zijn dan alle blanke arbeiders en benoemt daarom ook de slechte leefomstandigheden en de prostituees in China Town.⁸⁷ Al met al is de positie van de blanke tijdgenoten erg beïnvloed door negatieve vooroordelen over Chinese migranten.

Naast het bepalen van de positie van de auteurs, is het van belang om de primaire bronnen te vergelijken. In hoofdstuk 2 zijn de zeven primaire bronnen al uitgebreid met elkaar vergeleken. Hieruit kwam naar voren dat zij allen dachten dat er sprake was van slavernij in

---

⁸³ Shay, *Chinese immigration*, 34.

⁸⁴ Shay, *Chinese immigration*, 28.

⁸⁵ Abrams, K., 'Polygamy, Prostitution', 648, 652; Yung, *Unbound Feet*, 9-10; Yung, *Unbound Voices*, 125-126.

⁸⁶ Evans, *A La California*.

⁸⁷ Real Estate Circular, *The Chinese*.

de Chinese prostitutie in San Francisco waaraan de prostituees niet konden ontsnappen. Er is echter geen consensus over of de vrouwen uit de prostitutie weg wilden.

In dit onderzoek ligt de nadruk op de beeldvorming van de zeven primaire bronnen zelf. Een vergelijking met andere primaire bronnen is zeer waardevol, maar te uitgebreid om te behandelen in dit onderzoek.

Conclusie

'History from below' is een vorm van geschiedschrijving waarin de nadruk niet meer ligt op de elite maar op de 'gewone' mensen. Agency speelt hierin een centrale rol en dit is ook duidelijk aanwezig in het werk van Takaki en Yung.

Zoals bij elke vorm van geschiedschrijving, zijn primaire bronnen ook voor History from below van groot belang. Er zijn echter bijna geen primaire bronnen overgebleven die door de betreffende 'gewone' mensen zelf zijn geschreven. Daarom wordt er gebruik gemaakt van bronnen geschreven door buitenstaanders. De informatie die de tijdgenoten geven over de prostituees is besproken in hoofdstuk 2. Maar om dit binnen de juiste context te plaatsen, moet de positie van de auteur bepaald worden. Daarnaast is een vergelijking tussen verschillende primaire bronnen van groot belang. Het is belangrijk om dit allemaal helder te bespreken, zodat eventuele fouten in interpretatie eenvoudig worden ontdekt.

In de zeven primaire bronnen die in hoofdstuk twee zijn behandeld, is er sprake van negatieve vooroordelen over de Chinese migranten. Daardoor zijn de bronnen negatief gekleurd. Het tragische beeld wat de auteurs met hun informatie geven, wordt gevormd mede door deze negativiteit.

In de conclusie beantwoord ik met behulp van alle hoofdstukken de hoofdvraag:
Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?

Conclusie: Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?

In de conclusie beantwoord ik mijn hoofdvraag. Ik doe dit door kort de belangrijkste punten uit elk hoofdstuk te bespreken en deze vervolgens met elkaar te verbinden en daarmee een antwoord te krijgen op de vraag: Welk beeld vormen tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe moet deze informatie gebruikt worden in de geschiedschrijving?

In hoofdstuk 1 heb ik besproken hoe volgens Takaki, Yung en anderen de Chinese prostitutie in San Francisco ontstond. Handelaren, tongs en souteneurs haalden voordeel uit de scheve man/vrouw verhouding onder de Chinezen in San Francisco door in te spelen op de grote afzetmarkt voor prostituees. Takaki en Yung beschrijven dat veel vrouwen onvrijwillig de prostitutie ingingen; de meesten werden verkocht, ontvoerd of bedrogen. De levensomstandigheden in de prostitutie waren erg slecht door onder andere mishandelingen en slechte verzorging.⁸⁸

Takaki en Yung zijn historici die *History from below* aanhangen. Zij willen niet de geschiedenis van de elite weergeven, maar juist die van de 'gewone' mensen. Met hun boeken over Aziatische/Chinese Amerikanen proberen zij de gaten in de huidige Amerikaanse geschiedschrijving op te vullen. Zij willen hiermee agency geven aan de mensen over wie zij schrijven, zij moeten de kans krijgen om hun eigen verhaal en geschiedenis te vertellen. Dit laatste streven is echter bijna onmogelijk als het gaat om de Chinese prostituees in San Francisco rond 1875; deze vrouwen hebben bijna geen primaire bronnen achtergelaten. De enige manier om informatie over de prostituees te verkrijgen is door middel van andere bronnen, zoals bronnen van tijdgenoten die in contact met de prostituees kwamen.⁸⁹

In hoofdstuk 2 heb ik daarom de prostituees vanuit het perspectief van zeven blanke tijdgenoten besproken. Het beeld dat deze tijdgenoten van de prostituees vormen, lijkt zeer

---

⁸⁸ Abrams, 'Polygamy, Prostitution', 654; Ahmad, *The Opium Debate*, 4-5; Hirata, 'Free, Indentured, Enslaved', 7-11; Takaki, *A Different Mirror*, 193-194; Takaki, *Strangers*, 121-123; Yung, *Unbound Feet*, 27, 29-30, 33-35; Yung, *Unbound Voices*, 125.

⁸⁹ Levi, 'On Microhistory', 94; Port, *History from Below*, 108; Takaki, *Strangers*, 7-9; Yung, *Unbound Feet*, 9; *Unbound Voices*, 511, 513, 521.

tragisch; alle tijdgenoten zijn het erover eens dat de vrouwen in een afschuwelijke vorm van slavernij zitten. Hoewel de precieze levensomstandigheden van de vrouwen niet duidelijk is, denken de tijdgenoten dat het gaat om erbarmelijke omstandigheden. Daarnaast lijken de vrouwen tragisch omdat zij niet zouden kunnen ontsnappen als zij dit wilden. Ook als de vrouwen niet zouden willen ontsnappen, zijn zij ook meelijwekkend omdat zij zo gewend zijn aan de zware omstandigheden en de ontucht dat ze niet anders weten en willen.⁹⁰

In hoofdstuk 3 heb ik door middel van historici als Tosh, Ginzburg, Levi, Takaki en Yung besproken hoe dit soort bronnen van buitenstaanders gebruikt moeten worden om de geschiedenis van een andere bevolkingsgroep weer te geven. Ten eerste moet de positie van de auteur van een bron uitvoerig besproken worden. Dit moet helder worden besproken, zodat de interpretatie van de bronnen duidelijk is en eventuele fouten kunnen worden ontdekt. Ten tweede moeten primaire bronnen met anderen bronnen vergeleken worden; als verschillende bronnen dezelfde informatie geven, is de kans groter dat dit daadwerkelijk waar is.⁹¹

Kijkend naar de positie van de auteurs ten opzichte van de Chinese prostituees zien we dat deze blanke buitenstaanders veel negatieve vooroordelen hebben over de prostituees en de Chinezen in het algemeen. Deze negativiteit over de Chinezen is terug te zien in zinnen als: 'They are the worst class of people on the face of the earth'⁹² en 'I think they are a very immoral, mean, mendacious, dishonest, thieving people, as a general thing.'⁹³ Daarnaast is er in de interviews sprake van een negatief comité. De bronnen ontstonden in een tijd waarin anti-Chinese sentimenten duidelijk aanwezig waren, waar veel kranten, boeken en overheidsrapporten op inspeelden. De auteurs en geïnterviewde mannen kunnen hier negatief door zijn beïnvloed.⁹⁴

Deze negatieve positie van de auteurs van de primaire bronnen speelt een rol in hoe zij de vrouwen neerzetten. Al met al worden de vrouwen weergegeven als een tragische en onzedelijke groep die slachtoffer zijn geworden van de onzedelijkheid en valsheid van hun

---

⁹⁰ Evans, *A La California*, 272, 274, 284-285; Shay, *Chinese immigration*, 25, 33-34, 46-48, 53, 55-65, 63, 69, 93; Real Estate Circular, *The Chinese*.

⁹¹ Ginzburg, 'Microhistory', 28; Levi, 'On Microhistory', 106; Lorenz, *De constructive*, 88, 90, 108; Port, *History from Below*, 110-111; Tosh, *The Pursuit of History* 124-134, 193. Harrison, 'The 'New social history' 114-115; Staugton, *Doing history from the bottom up*, XIV, 32; Takaki, *Stranger*, 7-9; Yung, *Unbound Feet*, 9, 13; Yung, *Unbound Voices*, 511-512.

⁹² Shay, *Chinese immigration*, 49.

⁹³ Idem, 93.

⁹⁴ Abrams, K., 'Polygamy, Prostitution', 648, 652; Yung, *Unbound Feet*, 9-10; Yung, *Unbound Voices*, 125-126.

eigen bevolkingsgroep, Amerikaanse instanties zoals de rechtbank en andere omstandigheden die groter zijn dan zichzelf.⁹⁵ Zij worden in deze verhalen niet neergezet als de *agents* van hun eigen geschiedenis zoals men dat in *History from below* zou willen zien; zij lijken niet een actieve rol in te nemen in hun geschiedenis, ze zijn slechts passieve slachtoffers.

Deze zeven bronnen geven een beperkt beeld over de prostituees. Zoals Tosh, Ginzbrug en Levi voorstellen en Takaki en Yung in de praktijk brengen, moeten deze primaire bronnen vergeleken worden met andere primaire bronnen. Een volgend onderzoek zou met behulp van andere bronnen kunnen achterhalen of deze vrouwen inderdaad passieve slachtoffers waren die in 'slavery of the most revolting kind'⁹⁶ leefden. Voor nu hoop ik dat dit onderzoek een goed beeld heeft gegeven van de beeldvorming van tijdgenoten over Chinese prostituees in San Francisco rond 1875 en hoe deze informatie gebruikt moet worden in de geschiedschrijving.

---

⁹⁵ Evans, *A La California*, 272, 274, 284-285; Shay, *Chinese immigration*, 25, 33-34, 46-48, 53, 55-65, 63, 69, 93; Real Estate Circular, *The Chinese*.

⁹⁶Shay, *Chinese Immigration*, 47-48.

Bibliografie

Literatuurlijst

- Abrams, K., 'Polygamy, Prostitution, and the Federalization of Immigration Law' in *Columbia Law Review*, Vol. 105, No. 3 (Apr., 2005).
- Ahmad, D.L., *The Opium Debate and Chinese Exclusion Laws in the Nineteenth Century American West* (2007 Nevada).
- Bell, K.J., A 'Feminist's Argument On How Sex Work Can Benefit Women' in: *Inquiries Journal* Vol. 1 No. 11 (2009).
- Bomberg, S., 'Feminist Issues In Prostitution' <http://www.feministissues.com/> (06-11-16).
- Ginzburg, C., 'Microhistory: two or three things that I know about it', in: *Critical Inquiry* 20.1 (1993).
- Harrison, R., 'The 'New social history' in America', in: Peter Lambert en Phillipp Schofield (ed.) *Making History: an Introduction to the History and Practices of a Discipline* (2004 Londen).
- Henry, A., *Not My Mother's Sister: Generational Conflict and Third-Wave Feminism* (2004 Bloomington).
- Hirata, L.C., 'Free, Indentured, Enslaved: Chinese Prostitutes in Nineteenth-Century America' in: *Signs* 5.1 (fall 1979).
- Hom, M.K., *Songs Of Gold Mountain: Cantonese Rhymes From San Francisco Chinatown* (1987 Berkeley).
- Jennes, V., 'Sex as Sin to Sex as Work: COYOTE and the Reorganization of Prostitution as a Social Problem', in: *Social Problems*, Vol. 37, No. 3 (Augustus 1990).
- Levi, G., 'On microhistory' In: Burke, P., (Ed.), *New Perspectives on Historical Writing* (1991 Cambridge).
- Lorenz, C., *De Constructie van het Verleden* (2008 Amsterdam).
- Port, A.I., *History from Below, the History of Everyday Life, and Microhistory* (2015 Detroit).
- Scott, G.R., *A History of Prostitution from Antiquity to the Present Day* (1936 Londen).
- Staugton, L., *Doing history from the bottom up: on E.P. Thompson, Howard Zinn, and rebuilding the labor movement from below* (2014 Chicago).

- Takaki, R., *A Different Mirror: A History of Multicultural America* (1993 Boston).
- Takaki, R., *Strangers of a different Shore* (1989 Chicago).
- Tosh, J., *The Pursuit of History* (fifth edition), (2010 Harlow).
- Yung, J., *Unbound Feet: A Social History of Chinese American Women in San Francisco* (1995 Berkeley).
- Yung, J., *Unbound Voices: A Documentary History of Chinese Women in San Francisco* (1999 Berkeley).

Primaire bronnen + link naar de complete bronnen

- Evans, A., *A La California: Sketch of Life in the Golden State* (1973 San Francisco): <http://www.sfmuseum.org/hist6/evans.html> .
- San Francisco Real Estate Circular, *The Chinese: Facts for Atlantic Papers*: <http://www.sfmuseum.net/hist1/1874.html> .
- Shay, F., (ed.), *Chinese Immigration: The Social, Moral, and Political Effect of Chinese Immigration* (1897 Sacramento): <https://archive.org/details/chineseimmigrati00cali> .